

Yusif Vəzir Çəmənəminlinin gözəllik tərbiyəsi və ya sevginin dili

Minaxanım Nuriyeva Təkləli

Filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti.

Azərbaycan. E-mail: profptomris@gmail.com

<https://orcid.org//0000-0002-4985-8134>

XÜLASƏ

Yusif Vəzir Çəmənəminlinin öz ideya-bədii dəyərləri ilə irihəcmli əsərlərinə bərabər tutulan “Qız məktəbində”, “Divanə”, “Bir qəpik”, “Cümə axşamı”, “Əziz”, “Borclu”, “Nahaq qan”, “Toy” və s. bu kimi hekayələrində dövrün ictimai bəlaları – gerilik, cahillik problemləri əks olunur. Mövzusu real həyatdan alınmış, böyüklərlə yanaşı uşaq obrazlarının da yer aldığı bu əsərlərdə artıq əsrin əvvəllərində ədəbi meyillər milli dirçəlişə, yeni insan tərbiyəsinə istiqamətlənmişdi. Ədəbi-bədii təcrübələri ilə bu milli ruhu oyadan, onu tərbiyə etməklə gücləndirən Sultanməcid Qənizadə, Abdulla Şaiq, Firidun bəy Köçərli kimi maarifçilərlə yanaşı bu sahədə Yusif Vəzir Çəmənəminlinin də xidmətləri danılmazdır.

AÇAR SÖZLƏR

ailə, uşaq, folklor, maarifçi, ədəbiyyat, ana, qadın

MƏQALƏ TARİXÇƏSİ

göndərilib: 02.08.2023

qəbul edilib: 05.09.2023

Beauty education or the language of love by Yusif Vazir Chamanzaminli

Minakhanim Nuriyeva Tekleli

Doctor of Philological Sciences, Professor, Azerbaijan State Pedagogical University.

Azerbaijan. E-mail: proftomris@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4985-8134>

ABSTRACT

Yusif Vazir Chamanzaminli's large-scale works with their ideological and artistic values should be compared to “Giz mektebinde” (Girl's school), “Divane” (Crazy), “Bir gepik” (A coin), “Juma akhshami” (Thursday), “Borjlu” (Debtor), “Nahag gan” (Wrong blood), “Toy” (Wedding) and so on the social problems of the time – backwardness, ignorance are reflected in his stories. At the beginning of the last century, the literary trends were directed towards national revival and new human education in these works, in which children took part as well as adults, whose themes were taken from real life and environment; that is, along with Sultanmajid Ganizadeh, Abdulla Shaig, Firidun bey Kocharli, who awakened and strengthened this national spirit with their literary and artistic experiences, Yusif Vazir Chamanzaminli's services in this field are also great.

KEYWORDS

family, child, folklore, enlightener, literature, mother, woman

ARTICLE HISTORY

Received: 02.08.2023

Accepted: 05.09.2023

Giriş / Introduction

Bu gün çoxəsrlik zəngin tarixə malik olan Azərbaycan ədəbiyyatının tam mənzərəsini yaratmaq üçün ayrı-ayrılıqda onun hər bir sahəsinin inkişaf istiqamətlərini və uzun tarixi bir dövr ərzində kəsb etdiyi başlıca xüsusiyyətlərinin, o cümlədən uşaq ədəbiyyatı sahəsində əldə edilən nailiyyətlərin öyrənilib dəyərləndirilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. Bildiyimiz kimi, Azərbaycan milli maarifi, mədəniyyət və ədəbiyyatı kifayət qədər möhkəm ənənələrə malikdir. Bu mənada Nizami Gəncəvi, Xacə Nəsirəddin Tusi, Şeyx Yəhya Bakuvi, Məhəmməd Füzuli, Qətran Təbrizi, Abbasqulu ağa Bakıxanov, Seyid Əzim Şirvani, Məhəmməd Tağı Sidqi və digər ədəbiyyat və mədəniyyət xadimlərinin yaradıcılıqlarında həm insan tərbiyəsinə, həm də ailə-övlad münasibətlərinə geniş yer verdikləri aydın olur. Bunun nəticəsidir ki, 20-ci yüzillik Azərbaycanda yeni ruhlu mədəni mühitin yayılması və öyrənilməsi, yeni ictimai fikrin formalaşması, bir qədər sonra isə Azərbaycan intibahını həyata keçirəcək bütöv bir nəslin meydana gəlməsində müstəsna rol oynamışdır [8, s.19]. Belə ki, əsrin əvvəllərindən başlayaraq maarif və mədəniyyət sahəsində ciddi canlanma əmələ gəldi: bir sıra maarif ocaqları, xeyriyyə cəmiyyətləri, nəşriyyatlar, kitabxanalar yaradıldı [2, s.4]. Bu dövrdəki Azərbaycan maarifçilərinin etik görüşlərinin əsasını ictimai tərəqqi, ədalət, vətənpərvərlik, yüksək humanizm, xalqlar dostluğu və başqa mütərəqqi əxlaqi ideyalar təşkil edirdi [4, s.5].

Əsrin başlanğıcında Firidun bəy Köçərli, Sultan Məcid Qənizadə, Nəriman Nərimanov, Rəşid bəy Əfəndiyev, Yusif Vəzir Çəmənəminli, Abdulla Şaiq bu geniş maarifpərvər hərəkatı özlərinin “ideya irsi” hesab etməklə imzalarını qoydular. Qeyd edək ki, adlarını çəkdiyimiz bu tərəqqipərvər ictimai xadimlərin fəaliyyət dairəsi çoxcəhətli idi. Bu baxımdan Azərbaycan ədəbi-ictimai fikri tarixində mühüm yeri olan maarifçi yazıçıların milli mənlilik şüurunun formalaşdırılmasında göstərdikləri xidmətlərin, habelə onların vətənpərvərlik hisslərinin tərbiyəsində tutduqları mövqenin araşdırılması günümüzdə ciddi əhəmiyyət kəsb edir. Bu əsərlərdə millitarixi gerçəklik, müasir cəmiyyətin qayğıları, ictimai bərabərlik və azadlıq amalları əsas qayə olaraq görünməkdədir. Bu səpkidə ortaya çıxan ədəbi-bədii nümunələrdə həm də bədii zövqü kamilləşdirmək, gənc nəslin milli yaddaşını, hafizəsini qüvvətləndirmək, öz milli ənənələrinə, torpağına, vətəninə bağlılığını möhkəmləndirmək vəzifələri əsas yer alırdı. İnsanların əxlaqca tərəqqisinə, təkmilləşməsinə və tərbiyənin roluna dərin inam bəsləyən Azərbaycan maarifçiləri öz əsərlərində əxlaqla zəkanın, elmin, biliyin və azadlığın əlaqəsinə geniş yer verirdilər [4, s.22]. Onlar əxlaqi tərəqqinin rolunu belə görürdülər.

Yusif Vəzir Çəmənəminlinin ədəbi-bədii fəaliyyətində ailə-uşaq münasibətləri

Mənsub olduğu xalqın maariflənməsi, mədəni tərəqqisi yolunda səmərəli fəaliyyət göstərən Yusif Vəzir Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində qüdrətli nəsr ustası kimi tanınmaqla yanaşı, uşaq ədəbiyyatı sahəsində də yorulmadan xidmət göstərmişdir. Bir çox əsərlərində, məqalələrində ailənin, uşaq və ananın (ümumiyyətlə qadının) məişət və cəmiyyətdəki rolundan dənə-dənə bəhs edən müəllifi müasiri olduğu Azərbaycan qadınının vəziyyəti mütəəssir edib dərindən düşündürürdü. “Yuxu”, “Dərdli Züleyxa”, “Divanə”, “Üç gecə”, “Dürnisə və Kərbəlayi Eyvaz”, “Şahqulunun xeyir işi”, “Üç”, “Toy”, “Hərrac”, “Yüksəliş” kimi hekayələrindən aydın olur ki, qadın qəhrəmanlarının taleyi, ailə məsələləri ədibi hər zaman düşündürmüşdür. Qeyd etməliyik ki, ədəbi ictimaiyyətin diqqət mərkəzində duran ailə, qadın, uşaq məsələsi Yusif Vəzirin də yaradıcılığının başlıca mövzusu olmuşdur. 1913-1914-cü illərdə ərsəyə gəlmiş “Ana və analıq”, “Qız məktəbi açmalı”, “Arvadlarımızın halı” kimi birbaşa ana, qadın və onun cəmiyyətdə roluna həsr edilmiş yazıları yazıçının vətəndaşlıq mövqeyini açıq-aydın göstərir. Demokratik düşüncənin məhsulu olan həmin yazılar bu gün də öz əhəmiyyətini qoruyub saxlamaqdadır. Onun publisist irsinin mühüm bir hissəsini təşkil edən bu əlyazmalar, habelə ailə mövzusunda yazdığı bədii parçalar (hekayələr) ədibin gənclik illərinin məhsuludur. Yusif Vəzir dövrün vacib məsələlərindən nəinki yan ötməmiş, əksinə, birbaşa onun üstünə getmişdir. Bilirik ki, XX əsrin əvvəllərində qabaqcıl mütərəqqi ziyalılar qadının – ananın ailə və cəmiyyətdə layiq olduğu yeri tutmasına çalışırdılar. Gənc yazıçı da öz səsini demokratik mətbuatda ucalan səslərə qatırdı.

Azərbaycan milli nəsrinin görkəmli nümayəndəsi Yusif Vəzir Çəmənəminlinin uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı fəaliyyətində iki istiqamət nəzərimizi cəlb etməkdədir: uşaqlar üçün yazdığı nağıllar; mövzusu uşaq və yeniyetmələrin həyatından alınan bədii əsərlər. İctimai fikir tariximizdə maarifçi ideyaların carçısı olaraq tanınan ədibin əsərlərində məişət və ailə səhnələri xüsusi bir tərzdə qələmə alınaraq XX yüzilliyin əvvəllərinə aid Azərbaycan kəndlisinin, kiçik sənətkarların həyat tərzini, daxilən safdil, təmiz, amma sadələvh, son dərəcə avam olan insanların evləri, ailələri gözlər önünə gətirilir. Özünün həyatı örnəkləri bu mövzularda əsərlər qələmə almağa zəmin yaradırdı; ədib uşaq ikən qayğıkeş, səmimi bir mühitdə böyümüşdü. Hətta ailə aclıq illərində İrandan – Cənubi Azərbaycandan qaçıb gəlmiş üç qardaşa sığınacaq vermişdir. O vaxtdan etibarən iki ailə arasında səmimi və möhkəm dostluq əlaqələri başlamış, bu səmimiyyətin xoş bəhrələri hər dəfə ailənin başı üzərində soyuq küləklər əsdikdə, onun acı günlərində özünü göstərmişdir.

Yazıçı böyük ümidlə “İqbal” qəzetində yazırdı: “Biz həmişə avam olub daldə qalmamalıyıq ki, bizim də tərəqqi vaxtımız gələcək” – deyə millətin aydın gələcəyinə öz ümidini ifadə edirdi. Yazıçı öz növbəsində sadəlik, avamlıq və nadanlıqdan doğan faciəvi qayğılarla oxucularını tanış etməklə həyata və dünyaya baxış formalaşdırırdı. Bu baxımdan öz ideya-bədii dəyərləri ilə irihəcmli əsərlərinə bərabər tutulan “Qız məktəbində”, “Divanə”, “Bir qəpik”, “İki çocuq”, “Cümə axşamı”, “Əziz”, “Borclu”, “Nahaq qan”, “Toy”, “Nitq”, “Son bahar”, “Mərsiyəxan”, “Beş dəqiqə”, “Doqquz ay keçmiş” və s. bu kimi uşaq obrazlarının da bilavasitə iştirak etdiyi hekayələrində dövrün ictimai bəlaları – gerilik, cahillik problemləri əks olunur. Yazıçının “Ruhnəvaz xanım” hekayəsindən götürdüyümüz “yalnız gözləri deyil, bütün varlığı və taleyi ağlayırdı. Ruhunun dərinliyində acı yaşların anlaşılmaz və qaranlıq bir boşluğa töküldüyünü hiss edirdi” nümunəsi göstərir ki, ailə faciələri izsiz-soraqsız ötüşmür, mənəviyyata ciddi yaralar, sarsıntılar vurur.

Bu cür mövzuların ədəbiyyata yol alması problemlə vəziyyəti gərginləşdirməklə ictimai fikri sürətlə fəallaşdırırdı. Mövzusu real həyatdan alınmış bu əsərlərdə böyüklərlə yanaşı uşaqlar da iştirak edir. Hətta bu uşaqlar – yeniyetmələr qəhrəman obrazlar kimi təqdim olunmaqla əsərin mərkəzi hissəsində yer alırlar. Bəzən əsər bu yarıuşaq, yarıyeniyetmənin dilindən nəql edilir: “Dədəmin övladı olmadığına görə nəzir eləyir ki, bir qızım olsun, seyidə verim. Odur ki, mənə on bir yaşım tamam olanda Mir Qasım adlı bir qırmızısaqqala ərə veriblər”. Xarakterik məişət lövhələri təsvir olunan belə əsərlərdə uşaqlar fəaldır, çünki burada mövzu tamamilə onlarla bağlı inkişaf etdirilmişdir. Məsələn, “Cümə axşamı”, “Borclu”, “Qız məktəbində” əsərlərində evdə ailə başçılarından münafişəsində uşaqlar da fəal iştirakçıdırlar; onlar ağlaşır, qorxu keçirirlər... Məişətimizin tünd boyalı, koloritli lövhələrinin təsvirindən əldə olunan nəticələr və əsərin ideya məzmununun açılması işinin keyfiyyəti burada ən əlverişli vasitənin söz və ondan istifadə üsulunun olduğunu göstərir.

Ədib “Bir qəpik” əsərində kiçik bir detalla, bir işarə ilə obrazın əsas cizgilərini oxucuya çatdırır bilir. Demək, obrazların xarakterini səciyyələndirmək üçün yazıçıya çox söz də lazım olmurmuş. Əsərdən oxuyuruq: “lampa çölə çıxmışdı...” demək ki, bu cümlə ilə ətrafdakı qaranlığı, zülmət gecəni işıqlandırmaq məqsədilə çırağın bayıra aparılması ilə hekayə bitir. Amma bir qəpiyi salıb itirən balaca Məcidin əzab-əziyyəti bitmir, əksinə, davam edir, oxucunun qəlbi qan ağlayır. Onu uşaq vərdişlərindən, sevdiyi qayğısız məşğələlərindən ayıraraq ona heç vaxtla uyğun gəlməyən bir iş dalınca göndəririlər. Lakin necə deyərlər, “uşaq uşaqdır”, odur ki, qatıq almağa göndərilən bu uşaq verilən tapşırığı dərhal unudur. “Uşaq çox yeriməyib, yenə durdu; başının üstündə bir gecəquşu hərlənib, fırlanırdı. Gözdən

itirdi, bir də çıxırdı və bəzi vaxt uşağın qulağının dibindən uçurdu; elə bil onunla oynamaq meylində idi. Gecəquşunun hərəkəti uşağı məşğul edirdi. Uşaq gülümsünürdü və böyük bir fərəhlə ona tamaşa edirdi, şad olurdu”. Onu bu sevdiyi məşğələdən rəhmsizcəsinə ayıran yadlar yox, məhz yaxınları, ata-anası idi. Kədərli, nisgilli uşaq qəlbinə birdən-birə bu gecəquşunun daxil olması ona heç vaxt dadmadığı uşaq sevinci bəxş edir. Lakin bu sevinc uzun sürmür; “birdən uşağı guya ilan vurdu, başladı durduğu yeri axtarıb aramağa. Ovcunun içinə diqqətlə baxdı, arxalığının ciblərini əlləşdirdi, qəpik tapılmadı” və s. kimi yazıçının qəm-kədər hopan cümlələri oxucunu da əslində gələcəyimiz olan uşaqların hazırkı vəziyyətinə acımağa vadar edir. Onsuz da göz yaşları hələ qurumadan bu nəmli çöhrəni şadlıq və sevinc bürüyərkən də bu nəşənin uzun çəkməyəcəyini öncədən hiss edən oxucu çoxdan səksəkədə idi; budur, tifil pulu salıb itirmişdir.

Kinayə, acı gülüş, azərbaycanlı təbiətinə məxsus zarafat, bunlarla bərabər giley, yazıçının güldürərək ağılatması – bütün bunlar ədibin yazı manerası olmaqla həm bu, həm də digər hekayələrində özünü büruzə verir.

Əlbəttə, uşaq ədəbiyyatı dedikdə, göz önünə təkcə tülkü, durna, kirpi... gəlir – deyə düşünmək də doğru deyil. Yəni ədəbiyyat sadəcə bu əhvalatlardan, bəsitcəsinə qəbul edilən mövzulardan ibarət deyil. Bəllidir ki, uşaq ədəbiyyatı nümunələri həmçinin böyüklər üçün də maraq kəsb etməkdədir.

Ümumiyyətlə, Çəmən-zəminli üslubuna xas olan bütün keyfiyyətlər onun əsərlərində, xüsusən də yazı dilində tam gücü ilə özünü göstərməkdədir. Bu əsərlərin dili uşaq-yeniyetmə təxəyyülünə uyğun şirin, cazibədar dil və ifadə tərzinin rəngarəngliyi qəmli notlar üzərində xəfifləmiş; təhkiyə sənətkarın lirik-romantik üslubuna uyğun bir dillə davam etmiş; yazıçının bədii düşüncələrinə kövrəklik, həzinlik qatmışdır.

Ədibin tərbiyəsində anası Seyid Əziz xanım önəmli rol oynamışdır; anasından eşitdiyi hekayələr, yaxın keçmişin acı xatirələri, qonşuluqda, ətraf mühitdə baş verən cansıxıcı olaylar, həqiqətən, gələcək yazıçının yeniyetmə qəlbinə sıxır, onu həyatı tez və hərtərəfli öyrənməyə sövq edirdi. Bu nümunələr sadəcə bir xəyal olmayıb, bir çox hallarda yazıçının öz həyatından götürülən kiçik parçalardır; obrazlar kimi hadisələr də ümumən yazıçının tanıdığı və şahidi olduğu olaylardır. Görünür, yazıçılıq və şairlik istedadı ilə yanaşı, sənətkarın bu qədər əsərə mənbə və qaynaq ola biləcək dərəcədə çəkdiyi çətinliklər, xoşbəxtlik uğrunda apardığı mücadilələr də mühüm şərtidir [6, s.52]. Odur ki, bu mövzuların həyatdan götürüldüyü, öz növbəsində əsərlərinin mövzu və məzmun baxımından əlvanlığı səbəbləri də bizə bir daha aydın olur. Nəticədə deyə bilərik ki, ailənin təbii təsviri, uşaqların tərbiyəsi və həyatındakı

eybəcərliklər, eləcə də Azərbaycan qadınının acınacaqlı vəziyyəti Çəmənəminlini daim düşündürmüşdür. Məhz əsərlərində tez-tez gözə dəyən “qız idim sultan idim...”, “qız yükü, duz yükü”, “məsləhətdir, (qızı) ver başından rədd olsun”, “uzunsaçlının ahı yerdə qalmaz”, “qızı saxlayıb un çuvalına tay etməyəcəksən ki...”, “Allah heç kəsi yetim eləməsin”, “qız uşağı tez böyüyər”, “qıza çörək verməkdən təngə gəldi” deyimləri mövcud problemin ağırlığından xəbər verir.

Uşaq taleyinə həsr edilən əsərlərdə bəzən müqayisələr belə bu problemin həlli ilə bağlı olmaqla bir növ mövzunun ədibə hərtərəfli və dərin təsirini təsdiqləyir: “İftadə xoruldayır və bu xorultu gecənin sükutunda arvadın qulağına çataraq əcaib sədalar doğururdu... sanki tənha bir küçədə kimsəsiz, yetim bir çocuğu boğurdular, iniltisi ətrafa yayılaraq qeyb olur, əvəzində başqa bir fəğan doğurdu”. Burada hər hansı bir cansıxıcı səsin boğazlanmış yetim uşağın iniltilərinə bənzədilməsinin də məntiqli səbəbləri vardır. Hər şeydən əvvəl bu hekayədə (“Yüksəliş”) əyyaş atanın (anaları vəziyyətə dözməyib ailəni tərk etmiş) bütün qazancını içkiyə verməsi ilə həqiqətən bu tifillərin boğazı kəsilmişdir; onlar acından, baxımsızlıqdan labüd ölümə məhkumdurlar. Burada məşhur türk yazıçısı Ahmet Kabaklının bu və buna bənzər məsələlərlə əlaqədar dedikləri yada düşür: “Çocuqların mühafizəsi onların aşağılıq duyğusuna, kinə, əxlaqsızlığa, miskinliyə, boynubüküklüyə düşmədən yetişmələrini təmin edir. Çünki onlar ancaq öz ruhlarını qurtarıb öz nəfslərini yendikdən, bir-birlərini və həm də yaşamağı sevməyə başladıldıqdan, təbəssümü və salam alış-verişini öyrəndikdən sonra vətənə, elmə, millətə və insanlığa onlardan bir fayda, bir xidmət gözlənilə bilər” [7, s.64]. Bu mənada Çəmənəminlinin haqqın qələbəsinə inam, barış, əmin-amanlıq arzuları əks edilən bu əsərləri bir daha göstərir ki, yazıçı yeni nəslin formalaşdırılmasında milli tərbiyənin rolunu düzgün müəyyənləşdirə və onu doğru-dürüst istiqamətləndirə bilmişdir.

Çəmənəminlinin xalq yaradıcılığına olan dərin və sonsuz sevgisi onun ailə-uşaq münasibətlərindən bəhs edən əsərlərində öz təcəssümünü tapır. Xalq yaradıcılığının, xüsusən el ədəbiyyatının mahir bilicisi olan yazıçının folklorşünas olaraq fəaliyyətinin bir qolunu da el dilindən toplanan materiallar tutur; məhz bu çalışmaların müəyyən qismini nağıllar əsasında meydana gətirdiyi nağıl-hekayələr təşkil edir. Bu nümunələr xalq dili üslubunda qələmə alınmaqla uşaqlar üçün dəyərli vəsait hesab edilir.

Yusif Vəzir öz yazı tərzilə diqqəti cəlb edən bir sənətkardır. Ədibin fikrincə, xalq ədəbiyyatı nümunələrində bəşəri təmayüllər daha güclüdür. Bəşəri arzular, xalqın tarixi, adət-ənənələri, inam və etiqadları, sınaq və yorumları, ayin və mərasimləri barədə davamlı bilgilər saxlayan folklor ədibi bir çox cəhətləri ilə cəlb

edirdi. Azərbaycanın zəngin xalq ədəbiyyatına malik olduğunu dönə-dönə qeyd edən yazıçı 1910-cu ildə Kiyevdə məşhur xalq nağılımızdan götürdüyü süjet əsasında “Məlik Məmməd” nağılını yazır. Nağıl 1911-ci ildə kitabça şəklində çap olunur. Haqqın nahaq üzərində qələbə çaldığı “Caçcı” nağılı isə yazıçının toplayıb dərc etdiyi ilk nümunədir. Xalqımızın keçmişindən və mifik irsindən daim bəhrələnən, bu qaynaqlara diqqət və hörmətlə yanaşan müəllif cümhuriyyət quruculuğu ərəfəsində bu yöndəki fəaliyyətinin gərəkliliyini nəzərdə tutaraq yazırdı: “Düşməyə qalib gəlmək üçün milli ruh lazımdır” [“Açıq söz” qəzeti. Bakı, 1917].

Nəticə / Conclusion

Azərbaycan milli nəsrinin görkəmli nümayəndəsi Yusif Vəzir Çəmənizəminlinin uşaq ədəbiyyatı ilə bağlı fəaliyyətində iki istiqamət nəzərimizi cəlb etməkdədir: uşaqlar üçün yazdığı nağıllar və yaradıcılığı boyu mövzusu uşaq və yeniyetmələrin həyatından alınaraq qələmə aldığı bədii əsərlər. İctimai fikir tariximizdə maarifçi ideyaların carçısı olaraq tanınan ədibin əsərlərində qeyd etdiyimiz kimi, ailə-məişət səhnələri xüsusi tərzdə qələmə alınmaqla göz önünə XX yüzilliyin əvvəllərinə aid Azərbaycan kəndlisinin, kiçik sənətkarların həyat tərzini, daxilən safdil, təmiz, amma sadələvh, son dərəcə avam olan insanların evləri, ailələri gətirilir. Yazıçı öz növbəsində onların sadəliyi, avamlığı və nadanlığından doğan faciəvi qayğılarla oxucusunu tanış etməklə həyata və dünyaya baxış formalaşdırır. Aydın olur ki, artıq XX əsrin əvvəllərində ədəbi meyillər milli dirçəlişə, yeni insan tərbiyəsinə istiqamətlənmişdir. Odur ki, ədəbi-bədii təcrübələri ilə bu milli ruhu oyadıb tərbiyə etməklə gücləndirən Sultan Məcid Qənizadə, Abdulla Şaiq, Firidun bəy Köçərli, Məhəmməd Hadi ilə bir sırada Yusif Vəzir Çəmənizəminlinin də xidmətləri danılmazdır.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat / References

1. “Açıq söz” qəzeti. (1917). Bakı, 19 dekabr.
2. Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı antologiyası. (2005). Üç cildə, III c. Bakı, “Öndər” nəşriyyat. 240 s.
3. Çəmənəminli Y.V. (2005). Əsərləri. Üç cildə. Bakı, Avrasiya Press.
4. Göyüşov Z. (1964). Azərbaycan maarifçilərinin əsərlərində əxlaq məsələləri. Bakı, Azərnəşr. 192 s.
5. Köçərli F. (2013). Balalara hədiyyə. Bakı, “Şərq-Qərb” nəşriyyatı. 157 s.
6. İbragim D., Sokpəkbayev B. (2008). “Mənim adım hoca” hikayesinde milli dəyərlər – Türk xalqları ədəbiyyatı. II Beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı konqresi. Bakı, Qafqaz Universiteti, 13–15 noyabr. 1–2 kitab; I kitab, s.52–55.
7. Ülgen E. (2008). Ahmet Kabaklının çocuk ve çocuk edebiyatı üzerindeki düşünceleri ve “Ejderha taşı” adlı eseri üzerine bazı tespitler. Türk xalqları ədəbiyyatı. II Beynəlxalq uşaq ədəbiyyatı konqresi. Bakı, Qafqaz Universiteti, 13–15 noyabr. 1-2 kitab; I kitab, s.63–69.
8. Vətən dili (nəşrə hazırlayan Vüqar Qaradağlı). (2007). Bakı, CBS. 740 s.